

15/09/2026

Avsnitt 5.6 Dynamiske systemer

Tilbake til eksempel: eks 5 i forelesning 14/09.

$$D = \begin{bmatrix} 2 & 0 \\ 0 & 0.5 \end{bmatrix}, \text{ dynamisk system } y_{k+1}^{(*)} = D y_k, \quad k=0, 1, 2, \dots$$

$$\lambda_1 = 2, \quad \lambda_2 = \frac{1}{2} = 0.5 \quad \text{og} \quad |\lambda_1| > 1 > |\lambda_2|.$$

Velger $\underline{v}_1 = \begin{bmatrix} 1 \\ 0 \end{bmatrix}$ og $\underline{v}_2 = \begin{bmatrix} 0 \\ 1 \end{bmatrix}$

$$\text{Generell løsning til } \odot: y_k = c_1 \cdot 2^k \begin{bmatrix} 1 \\ 0 \end{bmatrix} + c_2 \cdot (0.5)^k \begin{bmatrix} 0 \\ 1 \end{bmatrix},$$

c_1, c_2 skalarer.

Gitt en startverdi y_0 , ser på banen $y_0, y_1, y_2, \dots$ Kan plottes.

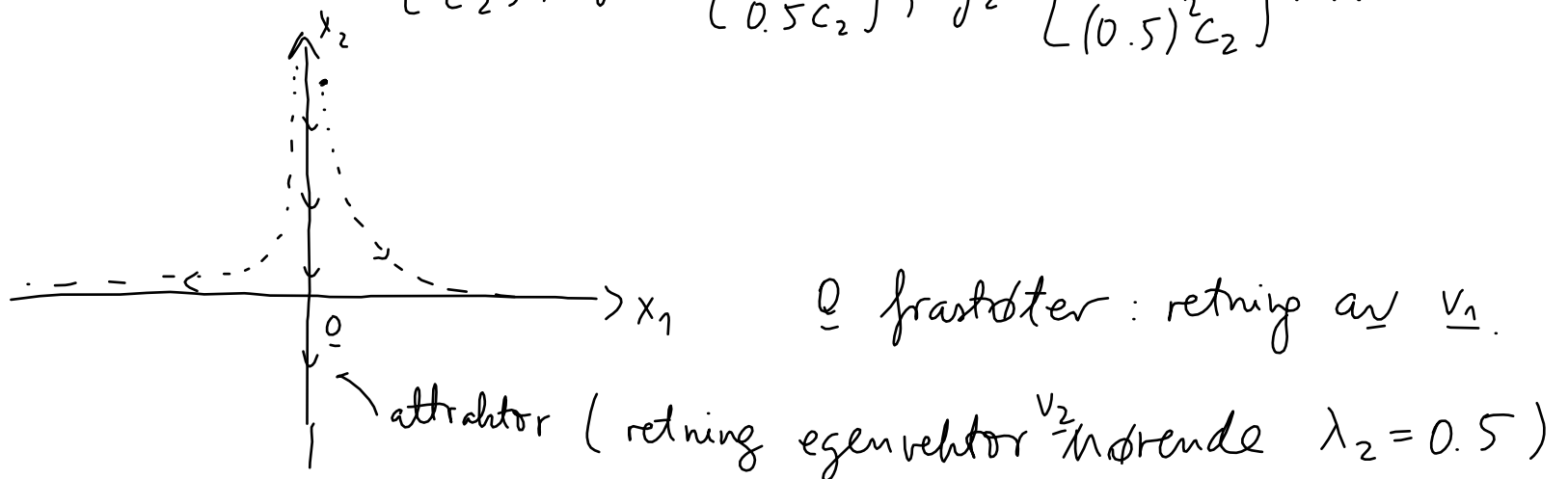
$$\text{Når } k \rightarrow \infty: \begin{cases} \lim_{k \rightarrow \infty} \lambda_1^k = \lim_{k \rightarrow \infty} 2^k = \infty \\ \lim_{k \rightarrow \infty} \lambda_2^k = \lim_{k \rightarrow \infty} (0.5)^k = 0. \end{cases}$$

$$y_k = \begin{bmatrix} c_1 \cdot 2^k \\ c_2 \cdot (0.5)^k \end{bmatrix}, \quad k=0, 1, 2, \dots$$

$$\text{Når vi velger } c_2 = 0: y_0 = \begin{bmatrix} c_1 \\ 0 \end{bmatrix}, y_1 = \begin{bmatrix} 2c_1 \\ 0 \end{bmatrix}, y_2 = \begin{bmatrix} 2^2 c_1 \\ 0 \end{bmatrix} \dots$$

$$\text{— || — } c_1 = 0: y_0 = \begin{bmatrix} 0 \\ c_2 \end{bmatrix}, y_1 = \begin{bmatrix} 0 \\ 0.5c_2 \end{bmatrix}, y_2 = \begin{bmatrix} 0 \\ (0.5)^2 c_2 \end{bmatrix} \dots$$

Grafikk:

For $A = \begin{bmatrix} 1.25 & -0.75 \\ -0.75 & 1.25 \end{bmatrix}$.

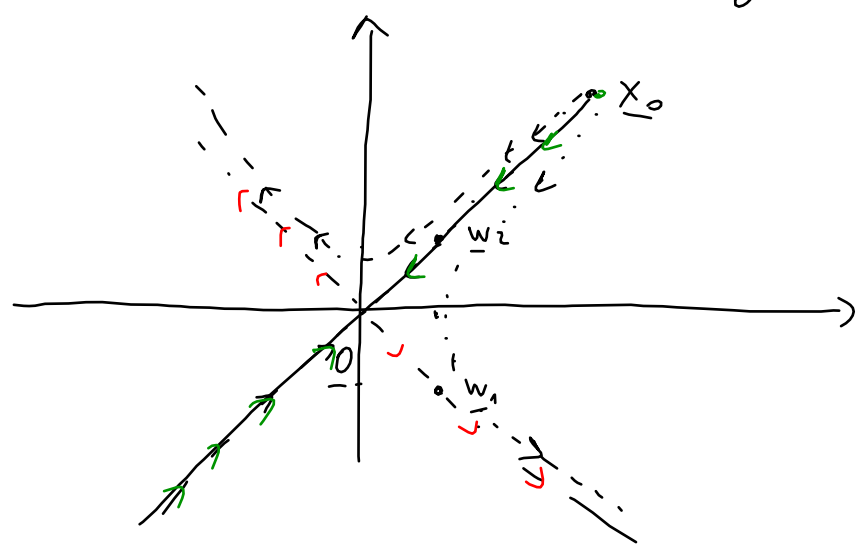
15/09/2026
(2)

Har $\lambda_1 = 2, \lambda_2 = 0.5$ (som for D).

Ved vanlige
teknikker kan velges $\underline{w}_1 = \begin{bmatrix} 1 \\ -1 \end{bmatrix}$ $\underline{w}_2 = \begin{bmatrix} 1 \\ 1 \end{bmatrix}$; Basis $\{\underline{w}_1, \underline{w}_2\}$ basis for $\mathbb{R}^2$.

Løsning til $\underline{x}_{k+1} = A \underline{x}_k$ er på formen: $\underline{x}_k = C_1 \lambda_1^k \underline{w}_1 + C_2 \lambda_2^k \underline{w}_2$, C_1, C_2 skalarer.

Grafisk av banene til løsningen $\underline{x}_k$: bruk $\underline{w}_1$ og $\underline{w}_2$ som akser

$\underline{0}$ frastøter med hensyn på $\lambda_1 = 2$
 $|\lambda_1| > 1$
 $\underline{0}$ attraktor — u — $\lambda_2 = 0.5$
 $|\lambda_2| < 1$.

Har sett: om matrisen er diagonal $\leadsto$ bruk kanonisk basis i $\mathbb{R}^2$ (eller $\mathbb{R}^n$) for å finne løsninger

For A $n \times n$, diagonaliserbar (som A og D i eksemplet)

Antar $\lambda_1, \dots, \lambda_n$ egenverdier, og $\{\underline{v}_1, \underline{v}_2, \dots, \underline{v}_n\}$ lin. uav. egenvektorer

$P = [\underline{v}_1 \dots \underline{v}_n]$ $n \times n$ invertibel

$$D = \begin{bmatrix} \lambda_1 & & 0 \\ 0 & \lambda_2 & \\ & & \ddots \\ 0 & & & \lambda_n \end{bmatrix}$$

$$A = P D P^{-1}$$

$\underline{x}_{k+1} = A \underline{x}_k$ løses ved variabelskifte: $\underline{x}_k = P \underline{y}_k$

$\Rightarrow P \underline{y}_{k+1} = P D P^{-1} \underline{x}_k$ Ganger P^{-1} på begge sider

$\Rightarrow$ Løser i stedet

$$\underline{y}_{k+1} = D \underline{y}_k$$

$\underline{y}_k \in \mathbb{R}^n$ skriv som $y(k)$

$$\begin{bmatrix} y_1(k+1) \\ y_2(k+1) \\ \vdots \\ y_n(k+1) \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \lambda_1 & \dots & 0 \\ 0 & \lambda_2 & \dots \\ \vdots & \vdots & \ddots \\ 0 & \dots & \lambda_n \end{bmatrix} \begin{bmatrix} y_1(k) \\ y_2(k) \\ \vdots \\ y_n(k) \end{bmatrix}$$

separert system

n separerte ligninger. $\begin{cases} y_1(k+1) = \lambda_1 y_1(k) \\ \vdots \\ y_n(k+1) = \lambda_n y_n(k) \end{cases}$

$$\Rightarrow \underline{x}(k) = P \cdot \begin{bmatrix} y_1(k) \\ \vdots \\ y_n(k) \end{bmatrix}$$

Tilfellet A reell og med komplekse egenverdier

15/09/2026
(3)

Ser på $n=2$: Egenverdier $\lambda_1 = a - ib$, $\lambda_2 = a + ib$.

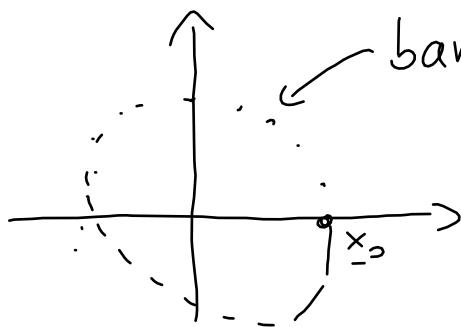
(1) $|\lambda_1| = |\lambda_2| = 1$. Eksempel $A = \begin{bmatrix} 0.5 & -0.6 \\ 0.75 & 1.1 \end{bmatrix}$ i arsvitt 5.5

$$\lambda_1 = 0.8 - 0.6i, \quad \lambda_2 = 0.8 + 0.6i.$$

$$|\lambda_1| = |\lambda_2| = \sqrt{(0.8)^2 + (0.6)^2} = 1.$$

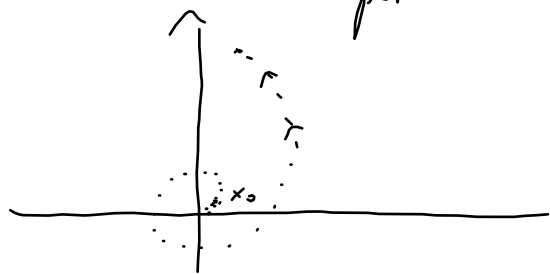
$\underline{x}_{k+1} = A \underline{x}_k \rightarrow$ banen blir en ellipse; sjekk eksempel $\underline{x}_0 = \begin{bmatrix} 2 \\ 0 \end{bmatrix}$

$\underline{x}_1 = A \cdot \begin{bmatrix} 2 \\ 0 \end{bmatrix}$, $\underline{x}_2 = A \underline{x}_1 \dots$

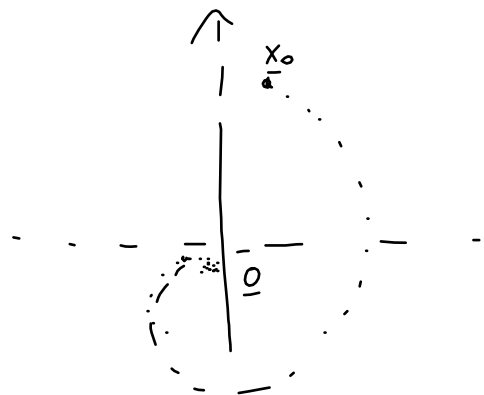

banen til løsninger med start $\underline{x}_0$.

(2) $|\lambda_1| = |\lambda_2| > 1 \rightarrow$ Banen: spiral med $\underline{0}$ frastøter

(3) $|\lambda_1| = |\lambda_2| < 1$: Banen: spiral med $\underline{0}$ attraktor:

15/09/2026

(4)

Avsnitt 5.7Ligningssystem:

$$\begin{aligned}
 (1) \quad & x_1' = a_{11}x_1 + \dots + a_{1n}x_n \\
 & x_2' = a_{21}x_1 + \dots + a_{2n}x_n \\
 & \vdots \\
 & x_n' = a_{n1}x_1 + \dots + a_{nn}x_n
 \end{aligned}$$

$x_1, \dots, x_n$: funksjoner
 $x_1(t), \dots, x_n(t), t \in I$,
 $I = (a, b)$, eller $I = \mathbb{R}$,
 eller $I = [0, \infty)$.
 Ønsker: deriverbare

Løsning: n -tupel $(x_1(t), \dots, x_n(t))$ som løser (1) for alle $t \in I$.
 a_{ij} reelle skalarer, $1 \leq i, j \leq n$.

Gjør om til: $\underline{x}(t) = \begin{bmatrix} x_1(t) \\ \vdots \\ x_n(t) \end{bmatrix}$, en funksjon $\underline{x}(t): I \rightarrow \mathbb{R}^n$

$$(2) \quad \boxed{\underline{x}'(t) = A \underline{x}(t)}, \quad A = \begin{bmatrix} a_{11} & \dots & a_{1n} \\ \vdots & & \vdots \\ a_{n1} & \dots & a_{nn} \end{bmatrix} \quad \text{og} \quad \underline{x}'(t) = \begin{bmatrix} x_1'(t) \\ \vdots \\ x_n'(t) \end{bmatrix}$$

Løser ved bruk av egenverdier og egenvektorer til A .

Merk: Dersom $\underline{u}(t) = \begin{bmatrix} u_1(t) \\ \vdots \\ u_n(t) \end{bmatrix}$ og $\underline{v}(t) = \begin{bmatrix} v_1(t) \\ \vdots \\ v_n(t) \end{bmatrix}$ er tupler av funksjoner

som løser (2), da vil $\underline{w}(t) = \underline{u}(t) + \underline{v}(t) = \begin{bmatrix} u_1(t) + v_1(t) \\ \vdots \\ u_n(t) + v_n(t) \end{bmatrix}$ også løse (2).

Hvorfor? $\underline{w}'(t) = \begin{bmatrix} u_1'(t) + v_1'(t) \\ \vdots \\ u_n'(t) + v_n'(t) \end{bmatrix} = \underline{u}'(t) + \underline{v}'(t) = A \underline{u}(t) + A \underline{v}(t) = A \underline{w}(t)$.

og $c \underline{u}(t)$ løsning for c skalar.

La $V = \{f \mid f: I \rightarrow \mathbb{R}^n, f \text{ deriverbare i hver koordinat}\}$ vektorrom.

For $\underline{u}(t) = \begin{bmatrix} 0 \\ \vdots \\ 0 \end{bmatrix} = \underline{0}$ i V er $\underline{u}$ løsning.

$\Rightarrow$ Løsningsmengden til (2) er et underrom H av V .

$\Rightarrow$ Nok å finne en basis for H . $\Rightarrow$ Finner dette når A diagonaliserbar.

Ex ① Velger $A = \begin{bmatrix} 5 & 0 \\ 0 & -1 \end{bmatrix}$

15/09/2026
⑤

Find løsninger til (1) $\underline{x}'(t) = A\underline{x}(t)$, $t \in [0, \infty)$

$$\underline{x}(t) = \begin{bmatrix} x_1(t) \\ x_2(t) \end{bmatrix} \text{ s.d. } \begin{bmatrix} x_1'(t) \\ x_2'(t) \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 5 & 0 \\ 0 & -1 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} x_1(t) \\ x_2(t) \end{bmatrix} \quad (\text{Separert system})$$

$$\text{eller } \begin{cases} x_1'(t) = 5x_1(t) \\ x_2'(t) = -x_2(t) \end{cases}$$

$x_1(t)$ og $x_2(t)$ løser hver sin ligning.

Fra MAT100 (Kalkulus) har løsninger: $x_1(t) = C_1 e^{5t}$, C_1 skalar
 $x_2(t) = C_2 e^{-t}$, C_2 skalar

Løsningene:

$$\underline{x}(t) = \begin{bmatrix} x_1(t) \\ x_2(t) \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} C_1 e^{5t} \\ C_2 e^{-t} \end{bmatrix} = C_1 \cdot \begin{bmatrix} 1 \\ 0 \end{bmatrix} e^{5t} + C_2 \cdot \begin{bmatrix} 0 \\ 1 \end{bmatrix} e^{-t}, \quad t \in [0, \infty)$$

$\uparrow \lambda_1 = 5$ $\uparrow \lambda_2 = -1$

altså: $\underline{x}(t) = C_1 \underline{v}_1 e^{\lambda_1 t} + C_2 \underline{v}_2 e^{\lambda_2 t}$, λ_1, λ_2 egenverdierne til A
med $\underline{v}_1, \underline{v}_2$ egenvektorer

Gjelder generelt, for $n \times n$ matrise A , etter diagonalisering.

Merke: Dersom $\underline{x}(t) = \underline{v} e^{\lambda t}$ er løsning ($n \times n$, $\underline{v} \in \mathbb{R}^n$)
 $\underline{v} \neq \underline{0}$.

$$\Leftrightarrow (\underline{v} e^{\lambda t})' = A(\underline{v} e^{\lambda t})$$

$$\Leftrightarrow \lambda e^{\lambda t} \cdot \underline{v} = e^{\lambda t} \cdot A \underline{v} \quad (e^{\lambda t} \neq 0)$$

$$\Leftrightarrow \lambda \underline{v} = A \underline{v}$$

$\underline{x}'(t) = A \underline{x}(t)$ har løsninger $\underline{x}(t) = C_1 \underline{v}_1 e^{\lambda_1 t} + \dots + C_n \underline{v}_n e^{\lambda_n t}$, $C_1, \dots, C_n$ skalarer
 A $n \times n$ diagonaliserbar

Teorem

$\underline{v}_1$ egenvektor til λ_1

$\vdots$

$\underline{v}_n$ skalar

$\lambda_n, \{\underline{v}_1, \dots, \underline{v}_n\}$ l.u.

Exo(2) Løs $x'(t) = Ax(t)$ hvor $A = \begin{bmatrix} 1 & 2 \\ 3 & 2 \end{bmatrix}, t \geq 0$. 15/09/2026
⑥

• Finner egenverdier: $(1-\lambda)(2-\lambda) - 6 = 0$

$$\Leftrightarrow \lambda^2 - 3\lambda - 4 = 0$$

$$\lambda_1 = 4, \lambda_2 = -1.$$

• Finner egenvektorer: $\lambda_1 = 4$, radreduserer $\begin{bmatrix} -3 & 2 & : & 0 \\ 3 & -2 & : & 0 \end{bmatrix} \sim \begin{bmatrix} 1 & -\frac{2}{3} & : & 0 \\ 0 & 0 & : & 0 \end{bmatrix}$

$$\text{velg } \underline{v}_1 = \begin{bmatrix} 2 \\ 3 \end{bmatrix}.$$

$$\lambda_2 = -1, \text{ radreduserer } \begin{bmatrix} 2 & 2 & : & 0 \\ 3 & 3 & : & 0 \end{bmatrix} \sim \begin{bmatrix} 1 & 1 & : & 0 \\ 0 & 0 & : & 0 \end{bmatrix}$$

$$\text{velg } \underline{v}_2 = \begin{bmatrix} -1 \\ 1 \end{bmatrix}.$$

Fra teorem, får løsninger $\underline{x}(t) = c_1 \underline{v}_1 e^{4t} + c_2 \underline{v}_2 e^{-t}$, c_1, c_2 skaloner.

(Her, nemt å sjekke: $\underline{u}(t) = \underline{v}_1 e^{4t}$ løsning. Har $\underline{u}(t) = \begin{bmatrix} 2e^{4t} \\ 3e^{4t} \end{bmatrix}$.

$$\underline{u}'(t) = A \underline{u}(t) \Leftrightarrow \begin{bmatrix} 8e^{4t} \\ 12e^{4t} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 1 & 2 \\ 3 & 2 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} 2e^{4t} \\ 3e^{4t} \end{bmatrix}.$$

Samme for $\underline{v}(t) = \underline{v}_2 e^{-t}$.

• Finn løsningen s.a. $\underline{x}(0) = \begin{bmatrix} 5 \\ 10 \end{bmatrix}$. ($t=0$).

Trenger $c_1 \underline{v}_1 + c_2 \underline{v}_2 = \underline{x}(0)$ ← initieell verdi

$$\Leftrightarrow \begin{bmatrix} \underline{v}_1 & \underline{v}_2 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} c_1 \\ c_2 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 5 \\ 10 \end{bmatrix}.$$

$$\Leftrightarrow \begin{bmatrix} c_1 \\ c_2 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \underline{v}_1 & \underline{v}_2 \end{bmatrix}^{-1} \begin{bmatrix} 5 \\ 10 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 2 & -1 \\ 3 & 1 \end{bmatrix}^{-1} \begin{bmatrix} 5 \\ 10 \end{bmatrix}$$

$$\text{sd } \begin{bmatrix} c_1 \\ c_2 \end{bmatrix} = \frac{1}{5} \begin{bmatrix} 1 & 1 \\ -3 & 2 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} 5 \\ 10 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 3 \\ 1 \end{bmatrix}$$

$$\text{Gir } \underline{x}(t) = 3 \underline{v}_1 e^{4t} + \underline{v}_2 e^{-t} = \begin{bmatrix} 6e^{4t} - e^{-t} \\ 9e^{4t} + e^{-t} \end{bmatrix}, t \geq 0.$$

$\lim_{t \rightarrow \infty} e^{4t} = \infty$ } 0 sadde
 $\lim_{t \rightarrow \infty} e^{-t} = 0$ } punkt.
frastøter retning $\underline{v}_1$
attraktor $\sim \underline{v}_2$

Tilfeller: $\lambda_1, \lambda_2 > 0 \leadsto$ 0 frastøter

$\lambda_1, \lambda_2 < 0 \leadsto$ 0 attraktor.

(Se på baner når vi gir verdier til t .)